

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.1.3>

УДК 351.88:327.39

В. П. Залізнюк,

д. держ. упр., професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування, Державний торговельно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7014-0207>

А. С. Близнюк,

д. держ. упр., доцент, доцент кафедри соціальної філософії та менеджменту,

Державний податковий університет України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8768-5177>

ДЕРЖАВНА ІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

V. Zalizniuk,

Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Head of the Department of Public Administration and Administration,

State University of Trade and Economics

A. Blyznyuk,

Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Philosophy and Management,

State Tax University, Ukraine

STATE INTEGRATION POLICY OF UKRAINE: CURRENT CHALLENGES IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECONSTRUCTION

Визначальними пріоритетами державної інтеграційної політики мають стати: інвестиції в людський капітал, піднесення освіти, науки, охорони здоров'я, розвиток національної інноваційної системи, модернізація економіки, розвиток її нових конкурентоспроможних секторів у високотехнологічних галузях знань.

Не слід забувати також про те, що на сучасному етапі процес здійснення технологічних нововведень переступив межі окремо взятих держав та набув глобалізаційного характеру. Наслідки цього спостерігаються сьогодні в усіх без винятку індустріально розвинених країнах, зокрема й в Україні.

Глобалізація технологічного розвитку практично завжди веде до загострення конкуренції у глобальному масштабі. Таким чином, компанії та підприємства різних країн світу при організації виробництва повинні орієнтуватися на оптимальні технічні рішення та пристосовувати їх до умов та потреб локальних ринків. Це покликане створити потужні стимули для торгівлі технологіями та поглиблення міжнародної науково-технічної кооперації на засадах стратегічного партнерства.

Таким чином, сучасна стратегія побудови національно-інноваційної держави передбачає: аналіз, розробку та здійснення складної, послідовної та взаємопов'язаної системи заходів державного регулювання, спрямованих на досягнення цільових параметрів розвитку національної інноваційної системи; концентрації інвестиційних, трудових та науково-технологічних ресурсів для виробництва, просування та реалізації інноваційних конкурентних товарів з метою забезпечення сталого економічного зростання та реалізації конкурентних переваг національної економіки на глобальних світових ринках.

На сучасному етапі перед Україною стоїть вкрай складне завдання активного включення до системи міжнародного поділу праці, затвердження її як рівноправного учасника світогосподарських зв'язків, створення ефективної економіки відкритого типу. Україна поки що поки що на самому початку цього шляху.

Незважаючи на всі труднощі, які Україна зараз переживає, має всі необхідні умови, що дозволяють інтегруватися у світове господарство і зайняти належне місце в системі міжнародних економічних відносин. До цих умов слід передусім віднести такі: розвинена науково-технічна база, наявність потужного науково-технічного потенціалу, що дозволяє здійснювати НДДКР майже у всіх пріоритетних

галузях науки; значний кадровий потенціал, високий рівень освіченості працівників, їх сприйнятливість до нових вимог ринкової економіки; високий ступінь забезпеченості сировиною (причому на перших етапах інтеграції у світове господарство саме цей фактор виступає як міцна основа для взаємовигідного співробітництва з іншими країнами, їхньої об'єктивної зацікавленості у взаємодії з Україною).

Однак сам факт наявності сприятливих початкових умов та чинників для інтеграції України у світове господарство ще не гарантує успіху, він залежатиме, насамперед, від того, наскільки ефективно та раціонально вони будуть використовуватися.

Проведений аналіз державної інтеграційної політики в умовах повоєнного відновлення дозволив виявити низку обмежень, зняття яких сприятиме активізації економічного зростання у нашій країні. Одним із визначальних моментів, що негативно впливають на економічне зростання країни в умовах глобалізації, насамперед є сировинна орієнтація економіки.

The defining priorities of the state integration policy should be: investments in human capital, the advancement of education, science, healthcare, the development of the national innovation system, the modernization of the economy, the development of its new competitive sectors in high-tech fields of knowledge. It should also not be forgotten that at the present stage the process of implementing technological innovations has crossed the borders of individual states and has acquired a globalization character. The consequences of this are observed today in all industrially developed countries without exception, including Ukraine.

The globalization of technological development almost always leads to increased competition on a global scale. Thus, companies and enterprises of different countries of the world, when organizing production, must focus on optimal technical solutions and adapt them to the conditions and needs of local markets. This is designed to create powerful incentives for technology trade and deepening international scientific and technical cooperation on the basis of strategic partnership.

Thus, the modern strategy for building a national innovative state involves: analysis, development and implementation of a complex, consistent and interconnected system of state regulation measures aimed at achieving the target parameters of the development of the

national innovation system; concentration of investment, labor and scientific and technological resources for the production, promotion and sale of innovative competitive goods in order to ensure sustainable economic growth and the realization of the competitive advantages of the national economy in global world markets.

At the present stage, Ukraine faces an extremely difficult task of active inclusion in the system of international division of labor, establishing it as an equal participant in world economic relations, and creating an effective open economy. Ukraine is still at the very beginning of this path.

Despite all the difficulties that Ukraine is currently experiencing, it has all the necessary conditions that allow it to integrate into the world economy and take its rightful place in the system of international economic relations. These conditions should primarily include the following: a developed scientific and technical base, the presence of a powerful scientific and technical potential, which allows for R&D in almost all priority areas of science; significant human resources potential, a high level of education of employees, their susceptibility to new requirements of a market economy; a high degree of availability of raw materials (and at the first stages of integration into the world economy, this factor acts as a solid basis for mutually beneficial cooperation with other countries, their objective interest in interaction with Ukraine).

However, the mere fact of the presence of favorable initial conditions and factors for Ukraine's integration into the world economy does not yet guarantee success; it will depend, first of all, on how effectively and rationally they will be used.

The analysis of state integration policy in the conditions of post-war reconstruction has revealed a number of restrictions, the removal of which will contribute to the activation of economic growth in our country. One of the defining factors that negatively affects the country's economic growth in the context of globalization is, first of all, the raw material orientation of the economy.

Ключові слова: *глобалізація, державна інтеграційна політика, повоєнне відновлення.*

Keywords: *globalization, state integration policy, post-war reconstruction.*

Постановка проблеми.

У сучасних умовах держава є особливим інститутом суспільства, універсальним виразником суспільних інтересів, здатним проводити політику, спрямовану на підтримку високої зайнятості населення, стабільності цін і, як наслідок, економічного зростання країни.

Роль і значення державної інтеграційної політики України в умовах повоєнного відновлення неухильно зростає. На процес формування державної економічної політики впливають економічні, суспільно-політичні та ідеологічні чинники, а також інфраструктурні інститути, що склалися, та їх комплекси як продукти діяльності попередніх поколінь.

Для української економіки проблема повоєнного відновлення має особливо важливе значення. На сучасному етапі грамотна державна інтеграційна політика допоможе забезпечити якісне економічне зростання, сприятиме розвитку багатьох галузей, які зараз занепадають, допоможе вивести економіку на новий технологічний рівень, підвищити рівень життя населення. Органи публічного управління України, підкоряючись загальній логіці світового розвитку, також ставлять економічне зростання до пріоритетних цілей реалізованої інтеграційної політики, пов'язуючи його з формуванням соціально орієнтованої держави.

У світі, що глобалізується, перед Україною стоїть завдання вирватися з лещат сировинної орієнтації економіки та забезпечити рівномірне стійке економічне зростання, спрямоване на підвищення добробуту населення та гуманізацію економіки в цілому. Каталітичний вплив глобалізаційних процесів на економіку країни виявляється у прискоренні розвитку, якісного покращення функціонування економічних систем держави. Відбувається збільшення потенціалу економічного зростання внаслідок більшої мобільності систем сприйняття та впровадження інновацій. Однак глобалізація може бути негативним фактором, якщо економічне зростання країни не є рівномірним, супроводжується структурною ламкою, наростанням диференціації та напруженості між окремими сегментами господарства.

Тенденції глобалізації переплітаються, утворюючи в кожній країні специфічне поєднання зовнішніх та внутрішніх факторів, що визначають її подальший розвиток

та становище у світовому господарстві. Дані тенденції перетворюють глобалізацію на один із основних чинників економічного зростання та розвитку національної економіки. Головне завдання органів публічного управління – шляхом відповідної соціально-економічної політики досягти пропорційності та стабільності темпів економічного зростання країни, трансформуючи глобалізацію у позитивну тенденцію розвитку національного господарства.

Аналіз літературних джерел.

Економічне зростання належить до традиційних проблем науки. Методологічні основи аналізу сутності цього явища досліджувалися багатьма вченими. Загальнотеоретичні питання висвітлено у класичних роботах О.Д. Домара, Дж. Кейнса, Т. Мальтуса, А. Маршалла, Дж. С. Мілля, У. Петті, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, Р. Солоу, Р. Харрода, Ф. Хайєка та ін.

Істотний внесок у теорію економічного зростання зробили такі дослідники, як М. Алле, Дж. Акерлоф, Д. Гелбрайт, Е. Денісон, У. Істерлі, Ф. Кідланд, Л. Клейн, Я. Корнай, Р. Лукас, У. Льюїс, Г. Менкью, Е. Прескотт, П. Самуельсон, Дж. Стіглер, Дж. Стігліц, Я. Тінберген, О. Вільямсон, Р. Фріш, Ф. Хайєк, Т. Шульц, Й. Шумпетер, К. Ерроу, Л. Ерхард та ін. Цими вченими були виявлені та проаналізовані параметри економічної динаміки та безліч факторів економічного зростання.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження державної інтеграційної політики України в умовах повоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Глобалізація світової економіки є об'єктивною тенденцією розвитку, якої в найближчій перспективі немає реальної альтернативи. Проте це дуже суперечливий, нерівномірний, нелінійний процес, який постійно змінює свої форми, методи та механізми реалізації. Каталітичний вплив глобалізації на економічні системи виявляється у прискоренні розвитку, зростанні, якісному покращенні функціонування економічних систем, у збільшенні потенціалу економічного зростання внаслідок більшої мобільності та кращому сприйнятті інновацій. Все це перетворює глобалізацію на один з основних факторів економічного зростання та розвитку.

Позитивний вплив глобалізації на економічний розвиток простежується у світовій економіці. Основний тренд глобалізації спрямовано на подолання економічних кордонів держав із єдиною світовою економічною системою з дискретних економік окремих країн. Рух у напрямку створення мегаекономіки стимулює конкуренцію компаній усіх рівнів, сприяє демонополізації ринку, розвитку існуючих і створення нових фінансових інструментів.

Глобалізаційні процеси створюють позитивний ефект від економії на масштабах виробництва, що потенційно може призвести до скорочення витрат та зниження цін, а отже, до сталого економічного зростання.

Глобалізація призводить до підвищення продуктивності праці внаслідок раціоналізації виробництва на глобальному рівні та поширення передової технології, а також конкурентного тиску на користь безперервного впровадження інновацій у світовому масштабі. Чинить вплив на фактори пропозиції, тобто прямі фактори, що роблять економічне зростання фізично можливим, а саме на природні ресурси, трудові ресурси, розширений капітал, НТП, підприємницьку активність.

Проте слід зазначити, що глобалізація та лібералізація ринків, посилення взаємозалежності національних господарських систем веде до неоднозначних результатів для економік розвинених країн і країн. У розвинених країнах прибуток на капітал залишається вищим, ніж у країнах, що розвиваються. Цьому сприяють масштабні вкладення у розвиток людського потенціалу (освіту та підготовку кадрів), використання ефекту масштабу, постійну інноваційну активність та деякі інші фактори, що діють у промисловому ядрі світового господарства. Отже, капітал переміщається не з розвинених країн у ті, що розвиваються, а у протилежному напрямі. Економічне зростання в країнах, що розвиваються, гальмується гігантською зовнішньою заборгованістю, що серйозно обмежує імпорتنі можливості, погіршуючи умови торгівлі для країн-експортерів сировини, обмежуючи попит з боку промислово розвинених країн на експортну продукцію решти світу. Глобалізація також несе такі негативні тенденції, як: перенесення екологічно шкідливих галузей до країн, що відстають, негативний вплив на світову екосистему; активне перенесення економічних збоїв та фінансових криз з одних регіонів світу до інших, а при поєднанні

низки вагомих негативних факторів - надання їм глобального характеру; нерівномірний розподіл доходів ще більшою мірою стосується і проблематики науково-технологічної глобалізації. Звичайно, її плоди прямо чи опосередковано використовуються всім людством. Проте насамперед вони служать інтересам економічно розвинених країн.

Полярність оцінок наслідків глобалізації свідчить, як мінімум, про нерівномірний, асиметричний розподіл планети її позитивного ефекту [1, 2, 3]. Переваги глобалізації, по суті, ніяк не виявляються в найбільш розвинених, насамперед найменш розвинених країнах (48 держав Африки, Азії, Карибського басейну та Близького Сходу), техніко-економічне та соціальне відставання яких від світового промислового авангарду продовжує збільшуватися. Результат цього – збереження економічної поляризації світу. Звертаючи увагу на цю обставину, слід зазначити, що переваги економічної глобалізації реалізуються не автоматично, і не всі країни однаково їх відчують. Таким чином, забезпечення сталого економічного зростання залежить поки що переважно від внутрішніх умов та політики окремих економічно найсильніших країн.

Визначальними пріоритетами державної інтеграційної політики мають стати: інвестиції в людський капітал, піднесення освіти, науки, охорони здоров'я, розвиток національної інноваційної системи, модернізація економіки, розвиток її нових конкурентоспроможних секторів у високотехнологічних галузях знань.

Не слід забувати також про те, що на сучасному етапі процес здійснення технологічних нововведень переступив межі окремо взятих держав та набув глобалізаційного характеру. Наслідки цього спостерігаються сьогодні в усіх без винятку індустріально розвинених країн, зокрема й в Україні.

Глобалізація технологічного розвитку практично завжди веде до загострення конкуренції у глобальному масштабі. Таким чином, компанії та підприємства різних країн світу при організації виробництва повинні орієнтуватися на оптимальні технічні рішення та пристосовувати їх до умов та потреб локальних ринків. Це покликане створити потужні стимули для торгівлі технологіями та поглиблення міжнародної науково-технічної кооперації на засадах стратегічного партнерства.

Таким чином, сучасна стратегія побудови національно-інноваційної держави передбачає: аналіз, розробку та здійснення складної, послідовної та взаємопов'язаної системи заходів державного регулювання, спрямованих на досягнення цільових параметрів розвитку національної інноваційної системи; концентрації інвестиційних, трудових та науково-технологічних ресурсів для виробництва, просування та реалізації інноваційних конкурентних товарів з метою забезпечення сталого економічного зростання та реалізації конкурентних переваг національної економіки на глобальних світових ринках.

На сучасному етапі перед Україною стоїть вкрай складне завдання активного включення до системи міжнародного поділу праці, затвердження її як рівноправного учасника світогосподарських зв'язків, створення ефективної економіки відкритого типу. Україна поки що поки що на самому початку цього шляху.

Незважаючи на всі труднощі, які Україна зараз переживає, має всі необхідні умови, що дозволяють інтегруватися у світове господарство і зайняти належне місце в системі міжнародних економічних відносин. До цих умов слід передусім віднести такі:

- розвинена науково-технічна база, наявність потужного науково-технічного потенціалу, що дозволяє здійснювати НДДКР майже у всіх пріоритетних галузях науки;
- значний кадровий потенціал, високий рівень освіченості працівників, їх сприйнятливості до нових вимог ринкової економіки;
- високий ступінь забезпеченості сировиною (причому на перших етапах інтеграції у світове господарство саме цей фактор виступає як міцна основа для взаємовигідного співробітництва з іншими країнами, їхньої об'єктивної зацікавленості у взаємодії з Україною).

Однак сам факт наявності сприятливих початкових умов та чинників для інтеграції України у світове господарство ще не гарантує успіху, він залежатиме, насамперед, від того, наскільки ефективно та раціонально вони будуть використовуватися.

Проведений аналіз державної інтеграційної політики в умовах повоєнного відновлення дозволив виявити низку обмежень, зняття яких сприятиме активізації економічного зростання у нашій країні. Одним із визначальних моментів, що негативно впливають на економічне зростання країни в умовах глобалізації, насамперед є сировинна орієнтація економіки.

Таким чином, в умовах сучасної України, коли її економіка вкрай нестабільна та диспропорційна, державна політика має здійснюватися поступово та розумно поєднувати заходи лібералізації та селективного протекціонізму.

Чинна державна інтеграційна політика України, підкоряючись загальній логіці світового розвитку, ставить економічне зростання до пріоритетних цілей, пов'язуючи його з формуванням соціальної держави, але вона повинна бути скоригована відповідно до сучасних умов світового розвитку.

Таким чином, визначаючи модель подальшого розвитку України, важливо дотриматись певних умов. Обраний порядок має вписуватися в українські реалії і, водночас, долати наявні обмеження; використовувати накопичений історичний досвід, менталітет, що склався; враховувати зовнішні умови, такі як глобалізація, геополітичні, внутрішньополітичні, воєнні проблеми. Тільки за таких умов можна розраховувати на вироблення дієвої політики.

При цьому важливо впливати на зняття або зниження обмежень економічного зростання кожного суб'єкта економічної діяльності одночасно. Але це передбачає необхідності одночасного на всі чинники, що обмежують зростання. Слід вибрати основні напрями, так звані точки зростання, впливаючи на які можна витягнути всю економіку.

У зв'язку з цим слід виділити такі імперативи сучасної державної інтеграційної політики в умовах повоєнного відновлення.

1. Промислово-структурний імператив. Державна політика економічного зростання має бути спрямована на гармонійне поєднання темпів розвитку всіх галузей та сфер виробництва.

2. Інноваційно-технологічний імператив. Інноваційний характер розвитку передбачає, що ключовими чинниками довгострокового економічного зростання є

технічний прогрес та інновації. Для цього мають бути вирішені проблеми зростання на основі вже накопиченого науково-промислового потенціалу конкурентоспроможних на світовому ринку підприємств, стимулювання швидкого поширення технологій сучасного технологічного устрою, захисту внутрішнього ринку та заохочення експорту перспективної вітчизняної продукції. Одночасно мають бути створені умови для випереджального становлення новітнього технологічного укладу, що включають державну підтримку відповідних фундаментальних та прикладних досліджень, розгортання інфраструктури підготовки кадрів необхідної кваліфікації, створення необхідної інформаційної інфраструктури та системи захисту інтелектуальної власності. При цьому необхідно враховувати обмеження фінансового, інформаційного, кадрового потенціалу, який може бути мобілізований на пріоритетних напрямках науково-технічної політики.

3. Соціально-культурний імператив. Економічне зростання не можливе без грамотної соціальної політики. Задля реалізації стратегічних цілей Україні необхідне не просто економічне зростання, але досить високі його темпи - щонайменше 5% на рік, які помітно перевищують темпи зростання розвинених країн. Незважаючи на наявність природних ресурсів та великого внутрішнього ринку — факторів конкурентоспроможності, для подальшого успішного та динамічного розвитку економіки країни важлива також висока якість людського капіталу та певний науковий потенціал. Це передбачає оновлення соціальної політики. Україна має певні переваги над країнами близького рівня розвитку у сфері формування людського капіталу – національні системи освіти та культури все ще перебувають серед лідерів. Однак цей ресурс необачно витрачається: стійка тенденція недофінансування цих систем (як бюджетного, так і приватного) і швидка деградація фундаментальної науки, що виступає драйвером професійної освіти, можуть призвести Україну в період, що розглядається, до втрати цих переваг. Завдання відновлення та закріплення порівняльних переваг у галузі освіти та культури є першочерговим для стратегії розвитку України, як з позиції забезпечення економічного зростання, так і для стійкості соціальної політики.

4. Екологічний імператив. Економічне зростання в умовах глобалізації має мати екологічну спрямованість. Екологічна політика України, що проводиться в даний час, поки що малоефективна. Про це свідчить невирішеність багатьох важливих для країни природоохоронних питань і погіршення екологічної обстановки на великих територіях. Державна діяльність в екологічній сфері явно не забезпечує потреб населення та недостатньо захищає інтереси країни. Найважливіша причина деградації природи України – неефективна, природомістка структура економіки. Нерозвиненість обробної та переробної промисловості, інфраструктури, сфери розподілу, відсталі технології призводять до збереження або вимушеного зростання навантаження на природу, колосальних втрат природних ресурсів та сировини, додаткового забруднення.

Україна відіграє досить важливу роль у світовому співтоваристві з точки зору збереження та відтворення, глобальних благ і може надавати значні екологічні послуги всій планеті. Посилення позицій України у світі, що глобалізується, має протікати в рамках проведення нею активної політики переходу до сталого розвитку економіки в умовах зменшення навантаження на власну природу. Це найважливіша гарантія підтримки глобальних екосистемних функцій України у світі, що глобалізується.

Головне завдання екологічної політики – значне покращення якості природного середовища та екологічних умов життя людини, формування збалансованої екологічно орієнтованої моделі розвитку економіки та екологічно конкурентоспроможних виробництв та, як наслідок, забезпечення якісного економічного зростання.

Висновки

Державна інтеграційна політика України в умовах повоєнного відновлення повинна полягати у стимулюванні та активному залученні інвестицій у розробку та ефективне застосування світових технологій, спрямованих на досягнення як загальнодержавних цілей, так і цілей приватно-промислового сектору. При цьому держава може збільшити інвестування у фундаментальну науку, освіту та підготовку

дослідницьких та інженерних кадрів. Людський чинник залишається одним із найголовніших елементів інноваційного потенціалу нації.

Література

1. Резніков В.В. Державна політика у сфері європейської інтеграції України: теорія, методологія, практика: монографія. Харків : Діса плюс, 2020. 364 с.
2. Бавико О.Є. Інтегрована модель політики кластерного розвитку регіонального економічного простору. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23. С. 199-207.
3. Мартиненко В. М. Державне управління: шлях до нової парадигми (теорія та методологія) : монографія. Харків : Вид-во ХарРІДУ НАДУ "Магістр", 2003. 220 с.

References

1. Reznikov, V.V. (2020), *Derzhavna polityka u sferi ievropejs'koi intehratsii Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [State policy in the sphere of European integration of Ukraine: theory, methodology, practice], Disa plus, Kharkiv, Ukraine.
2. Bavyko, O.E. (2013), "Integrated model of cluster development policy of regional economic space", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 23, pp. 199-207.
3. Martynenko, V. M. (2003), *Derzhavne upravlinnia: shliakh do novoi paradyhmy (teoriia ta metodolohiia)* [Public administration: the path to a new paradigm (theory and methodology)], Vyd-vo KharRIDU NADU "Mahistr", Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2025 р.